

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 marca 2024 roku

Sąd Okręgowy w Poznaniu, Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: Sędzia Anna Kulczewska – Garcia

po rozpoznaniu w dniu 27 marca 2024 roku w Poznaniu

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa W. (...) z o.o spółka komandytowa we W.

przeciwko M. N. (1), M. N. (2), P. N.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji powoda

od wyroku częściowego Sądu Rejonowego w Gostyniu

z dnia 30 listopada 2022 roku

sygn. akt I C 305/22

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Gostyniu.

Anna Kulczewska-Garcia

UZASADNIENIE

Wyrokiem Sądu Rejonowego w Gostyniu z 30 listopada 2022 roku w sprawie o sygn. akt I C 305/22 Sąd oddalił powództwo wobec M. N. (2) oraz P. N..

Sąd Rejonowy ustalił, że W. (...)sp. z o.o. sp. k. z siedzibą we W. wniosła przeciwko M. N. (1), M. N. (2), P. N. powództwo o uznanie za bezskuteczną w stosunku do strony powodowej – umowy darowizny zawartej w dniu 17 listopada 2017 r. pomiędzy M. N. (1) a dłużnikiem M. N. (2) oraz jej małżonkiem P. N., w kancelarii notarialnej w G. przed notariuszem A. L., rep. A nr (...). Powód wskazał, że przedmiotowa umowa dotyczyła nieodpłatnego zbycia przez M. oraz P. N. na rzecz M. N. (1) prawa własności nieruchomości położonej w obrębie ewidencyjnym K., gmina B. oznaczonej jako działka gruntu o nr ewid. 22/6, dla której Sąd Rejonowy w G., (...) prowadzi księgę wieczystą o nr (...) oraz obciążenia tej nieruchomości służebnością osobistą dożywotniego i nieodpłatnego mieszkania na rzecz M. i P. N.. Strona powodowa wyjaśniła, że przysługuje jej w stosunku do M. N. (2) wymagalna wierzytelność stwierdzona nakazem zapłaty z dnia 24 marca 2015 r. wydanym przez Sąd Rejonowy w Gostyniu w sprawie o sygn. akt I Nc 558/15, jednak wszczęte wobec dłużniczki postępowania egzekucyjne zostały umorzone wobec bezskutecznej egzekucji.

Jako podstawę swojego roszczenia strona powodowa powołała art. 527 k.c. i następne.

Sąd Rejonowy oceniając zgłoszone roszczenie uznał, iż powództwo wytoczone przeciwko pozwanym M. i P. N. było oczywiście bezzasadne zatem na podstatwie art.191¹§3 kpc podlegało oddaleniu. Wskazał, że ochronę wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika regulują przepisy od art. 527 do art. 534 k.c. Zgodnie z art. 531 § 1 k.c. uznanie za

bezskuteczną czynność prawną dłużnika dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli następuje w drodze powództwa lub zarzutu przeciwko osobie trzeciej, która wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową. Sąd Rejonowy wskazał, że już z literalnego brzmienia powołanego przepisu wynika, że w sprawie opartej na skardze pauliańskiej stroną pozwaną winna być osoba trzecia, która w skutek czynności prawnej dłużnika uzyskała korzyść majątkową (por. postanowienie SN z dnia 13.01.2001 r., sygn. akt IV CKN 1614/00). W orzecznictwie wskazuje się, że wobec skierowania roszczenia pauliańskiego legitymację bierną ma ostatni nabywca korzyści (następca szczególny). Na taką legitymację wyraźnie wskazuje art. 531 § 2 kc, gdyż wierzyciel ma możliwość bezpośredniego wystąpienia przeciwko takiej osobie. Uznana za bezskuteczną wobec wierzyciela powinna być zatem czynność prawna z udziałem ostatniego nabywcy korzyści tzw. czynność „ostatnia” (por. wyrok SA w Katowicach z dnia 04.11.2019 r., sygn. akt I ACa 229/19). Oznacza to, że dłużnik nie jest legitymowany biernie w sprawie ze skargi pauliańskiej. Może oczywiście wystąpić w niej w roli interwenienta ubocznego na skutek przypozwania (art. 84 kpc) lub przystąpienia (art. 76 kpc). Wobec powyższego, pozwana dłużniczka M. N. (2) i jej mąż pozwany P. N. nie posiadają w przedmiotowym postępowaniu legitymacji biernej. W konsekwencji Sąd na podstawie art. 531 § 1 k.c. oddalił wobec nich powództwo.

Sąd wydał przedmiotowy wyrok w trybie art. 191¹ § 3 k.p.c. w zw. z art. 317 § 1 k.p.c. Dokonana przez Sąd Rejonowy ocena treści pozwu, załączników, okoliczności dotyczących sprawy oraz jej charakteru, wykazała oczywistą bezzasadność powództwa w stosunku do pozwanych M. N. (2) oraz P. N., stąd zastosowanie znalazły przepisy § 2-4 powołanego art. 191¹ k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku złożył powód. Zaskarżył wyrok w całości i zarzucił Sądowi Rejonowemu naruszenie:

a) art. 527 kc i następne poprzez niezastosowanie i oddalenie powództwa wobec pozwanych mimo ziszczenia się przesłanek do uznania czynności wskazanej w pozwie tj ustanowionej na rzecz pozwanych służebności za bezskuteczną w stosunku do powoda,

b) obrazę art. 531 §1 i 2 kc w zw art. 527 kc poprzez nieprawidłową interpretację i przyjęcie, że w sprawie uznania czynności prawnej działanej przez dłużnika na rzecz osoby trzeciej za bezskuteczną względem wierzyciela legitymowana biernie może być jedynie osoba trzecia - nabywca nieruchomości, podczas gdy prawidłowa wykładania powyższych przepisów prowadzi do wniosku, iż dłużnik w przypadku gdy uzyska korzyść względem wierzyciela w oparciu o umowę zawartą z osobą trzecią może być legitymowany biernie jako osoba na rzecz, której doszło do rozporządzenia majątkowego lub jako osoba, która wskutek dokonanej czynności uzyskała korzyść majątkową albowiem w takim przypadku występuje w roli beneficjenta z tytułu ustanowionej służebności osobistej,

c) naruszenie art. 233 §1 kpc poprzez sprzeczność ustaleń Sądu Rejonowego z treścią zebranego materiału dowodowego mająca wpływ na orzeczenie poprzez uznanie, iż pozwani ad. 2 i 3 nie uzyskali korzyści majątkowi w wyniku czynności prawnej i nie mogą być biernie legitymowani w niniejszym procesie.

Apelujący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania i zasądzenie kosztów za II instancję.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja była zasadna.

W przedmiotowej sprawie Sąd Rejonowy oddalił powództwo uznając, że została spełniona przesłanka w postaci oczywistej bezzasadności powództwa, o jakiej mowa w art. 191¹ § 1 k.p.c.

Powyższe rozstrzygnięcie determinuje także zakres kognicji Sądu II Instancji, gdyż zgodnie z art. 391¹ § 3 k.p.c., w przypadku stwierdzenia, że powództwo nie jest oczywiście bezzasadne, sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. W pozostałych przypadkach sąd drugiej instancji oddala apelację.

Uproszczenie w zakresie postępowania przed sądem II instancji w sprawie rozstrzygniętej na podstawie art. 191¹ § 1 k.p.c. oznacza, że:

- 1) apelację można rozpoznać na posiedzeniu niejawnym niezależnie od zwykle wymaganych do tego przesłanek i można odstąpić od czynności przygotowujących apelację do rozpoznania (np. co do uiszczenia opłaty oraz usunięcia braków formalnych) - art. 391¹ § 1 k.p.c., a zatem Sąd Okręgowy mógł rozpoznać apelację na posiedzeniu niejawnym mimo wniosku powoda o wyznaczenie rozprawy (art. 374 k.p.c.),
- 2) zakres rozpoznania apelacji jest ograniczony wyłącznie do ustalenia, czy powództwo rzeczywiście jest oczywiście bezzasadne (art. 391¹ § 3 k.p.c.),
- 3) uznając apelację za zasadną, sąd II instancji wydaje wyłącznie orzeczenie kasatoryjne, co skutkuje przekazaniem sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania; w pozostałych przypadkach apelacja podlega oddaleniu,
- 4) wyrok sądu II instancji z uzasadnieniem doręcza się tylko powodowi (art. 391¹ § 5 k.p.c.).

Sąd Okręgowy uznając zarzuty apelacji za trafne, nie podzielił oceny prawnej Sądu I instancji zgłoszonego przeciwko M. N. (2) oraz P. N. roszczenia i przyjęcia, że w sprawie została spełniona przesłanka w postaci oczywistej bezzasadności powództwa.

Zgodnie z art. 191¹ § 1 k.p.c. podstawę ustalenia i zakwalifikowania powództwa jako oczywiście bezzasadnego stanowią sama treść pozwu i załączników oraz okoliczności sprawy, a także znaczenie faktów, o których mowa w art. 228 k.p.c. Wniosek o oczywistej bezzasadności powództwa musi zatem wynikać już z samej treści pozwu, przy uwzględnieniu ewentualnie faktów powszechnie znanych i faktów znanych sądowi z urzędu. Stosowanie tego przepisu powinno nastąpić z uwzględnieniem zawężającej wykładni i z dużą ostrożnością, tak aby nie doszło do naruszenia prawa strony do sądu. Oczywiście bezzasadność powództwa zachodzi wówczas, gdy każdy prawnik z góry, bez głębszej analizy prawnej stanu faktycznego, może powiedzieć, że powództwo nie może być uwzględnione (zob. postanowienie SN z 8.10.1984 r., II CZ 112/84, L.). Aby sąd rozpoznający sprawę mógł oddalić powództwo na posiedzeniu niejawnym, bez przeprowadzenia czynności zmierzających do spowodowania stanu zawisłości, złożony pozew musi być nie tyle bezzasadny, co bezzasadny w sposób oczywisty. To zaś oznacza sytuację, gdy jest mowa o czymś co nie budzi żadnych wątpliwości. Dokonując więc oceny pozwu, aby można było skorzystać z przepisu art. 191¹ k.p.c. jego bezzasadność nie powinna budzić wątpliwości nie tylko prawnika, ale także każdego rozsądnego uczestnika obrotu prawnego, nawet osoby niemającej takiego wykształcenia (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi - I Wydział Cywilny z dnia 30 października 2020 r., I ACA 1050/20). Także w doktrynie wskazano, że powództwo oczywiście bezzasadne to takie, gdy brak roszczenia był od początku jednoznacznie niewątpliwy i jego brak z przyczyn prawnych lub faktycznych zauważalny jest dla każdego prawnika bez głębszej analizy prawnej i bez konieczności prowadzenia postępowania dowodowego i które nie mogłoby być uwzględnione w przedstawionym kształcie, niezależnie od wyniku ewentualnego postępowania dowodowego (A. Michalak, Oczywiście bezzasadne powództwo w dziedzinie praw własności przemysłowej, PS 2013/11–12; R. Skubisz, A. Jakubecki [w:] Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Komentarz, red. J. Szwejca, Warszawa 2016). Innymi słowy, o bezzasadności powództwa można mówić wyłącznie wówczas, gdy nie istnieje żadna szansa na jego uwzględnienie (zob. T. Szanciło, komentarz do art. 191¹ k.p.c., Legalis).

W niniejszej sprawie taka sytuacja nie występuje. Trafnie apelujący podnosi, iż w sprawie nie mamy do czynienia z oczywistą bezzasadnością powództwa z uwagi na oczywisty brak legitymacji biernej pozwanych. Jak ustalił Sąd Rejonowy umowa będąca przedmiotem powództwa dotyczy nieodpłatnego zbycia przez M. oraz P. N. na rzecz M. N. (1) prawa własności nieruchomości położonej w obrębie ewidencyjnym K.. Umowa ta obejmowała także czynność prawną obciążenia tej nieruchomości służebnością osobistą dożywotniego i nieodpłatnego mieszkania na rzecz M. i P. N.. W takiej sytuacji nie sposób uznać aby powództwo wobec pozwanych było oczywiście bezzasadne. W orzecznictwie obecnie prezentowany jest pogląd prawny zgodnie, z którym umowa o dożywocie winna być traktowana analogicznie jak jedna czynność prawna. Podobnie w wyroku z dnia 14 listopada 2012 r. II CSK 206/12 Sąd Najwyższy wskazał,

iż przeniesienie przez dłużnika własności nieruchomości zabudowanej na rzecz osoby trzeciej (nazwanej w akcie notarialnym umową darowizny), z równoczesnym obciążeniem tej nieruchomości na rzecz dłużnika służebnością osobistą, z punktu widzenia przesłanki pokrzywdzenia wierzyciela powinno być traktowane jako jedna czynność prawna, w ramach której świadczeniu dłużnika polegającemu na przeniesieniu prawa własności nieruchomości, odpowiada świadczenie osoby trzeciej w postaci ustanowienia nieodpłatnej służebności osobistej. W związku z tym, że świadczenie wzajemne osoby trzeciej zostało pokryte w całości z substratu majątkowego nabytego od dłużnika, czynność prawną przeniesienia własności z równoczesnym obciążeniem jej służebnością osobistą ma charakter nieodpłatny w rozumieniu art. 528 KC. Skarżona czynność prawna prowadzi do pokrzywdzenia wierzyciela, nie tylko z powodu wyzbycia się przez dłużnika składnika majątkowego, z którego mogłoby nastąpić zaspokojenie, ale także z racji obciążenia - w ramach świadczenia wzajemnego - całej nieruchomości służebnością osobistą skuteczną erga omnes, co powoduje, że możliwość przeprowadzenia skutecznej egzekucji w takiej sytuacji doznaje istotnego ograniczenia i ma wpływ na zakres ewentualnego zaspokojenia. Analogiczne stanowisko wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 marca 2022 r. II CSKP 57/22. Sąd ten wskazał, że jeżeli przeniesienie prawa własności nieruchomości nastąpiło w zamian za ustanowienie służebności osobistej, to z punktu widzenia instytucji skargi pauliańskiej nie można "rozszerzać" tych czynności i traktować ich jako dwóch niezależnych od siebie czynności w postaci umowy darowizny i ustanowienia ograniczonego prawa rzeczowego. Ocena podstawy prawnej przeniesienia własności nie może być w tym przypadku przeprowadzana w oderwaniu od ustanowienia służebności osobistej na rzecz zbywców. Czynność prawna objęta skargą pauliańską prowadzi bowiem do pokrzywdzenia wierzyciela nie tylko z powodu wyzbycia się przez dłużników składnika majątkowego, z którego mogłaby ona uzyskać zaspokojenie, ale także z racji obciążenia nieruchomości służebnością osobistą skuteczną erga omnes. Tego rodzaju czynność prawna musi być uznana za działaną ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, bowiem ewidentnie prowadzi do utrudnienia, a nawet uniemożliwienia egzekucji z nieruchomości, skoro dłużnicy zyskują przy tym ochronę i korzyść majątkową kosztem nieruchomości będącej przedmiotem umowy.

W związku z wyrażanymi powyżej poglądami, w orzecznictwie jest obecne stanowisko dopuszczające pozwanie w procesie ze skargi pauliańskiej obu stron czynności, w przypadku darowizny z ustanowieniem służebności osobistej zarówno obdarowanego ustanawiającego służebność jak i zbywającego przedmiot korzyści majątkowej służebnika. Nie można bowiem tracić z pola widzenia, że zarówno w przypadku zawarcia umowy dożywocia jak i w przypadku darowizny z jednoczesnym ustanowieniem służebności osobistej, de facto obie strony czynności prawnych uzyskują określoną korzyść.

Mając powyższe na uwadze nie sposób uznać, iż kwestia braku legitymacji biernej pozwanych jest oczywista. Biorąc pod uwagę treść skarżonej przez powoda w drodze skargi pauliańskiej umowy pogląd ten nie znajduje podstaw. Sąd Okręgowy stwierdził, że podana przez Sąd Rejonowy przyczyna nie uzasadniała przyjęcia, że powództwo wobec M. N. (2) oraz P. N. jest oczywiście bezzasadne w rozumieniu art. 191¹ §1 k.p.c. i w związku z tym uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania na podstawie art. 391¹ § 3 k.p.c.

Anna Kulczewska-Garcia